

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE DİJİTAL AKTİVİZM

New Social Movements and Digital Activism

Pınar COŞKUN TUNA* - Onur TÜRKÖLMEZ**

Öz

Bu çalışmada dijital aktivizm ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmaktadır. Dijital aktivizm, toplumsal hareketlerin geleneksel iletişim yöntemlerinin yanı sıra, sosyal ağların gücünden yararlanmalarını ifade eden bir kavramdır. Yeni toplumsal hareketler ise genel bir demokratikleşme konsepti altında kimlik ve eşitlik taleplerini içeren yeni hak mücadeleleri olarak tanımlanabilir. Sosyal medyanın bireyler üzerinde yarattığı kimliklenme etkisi ve geniş kitlelere hitap etme kapasitesi düşünüldüğünde geleneksel iletişim yöntemlerinden çok daha yaygın ve etkin bir alan olduğu ifade edilebilir. Sosyal medya sayesinde bir toplumsal hareket, tüm dünyaya duyurulmakta ve bu hareketi gerçekleştirenler kamuoyunu etkileme gücüne sahip olmaktadır. Yeni toplumsal hareketler ve dijital aktivizm siyasal alanda özleşmenin ve siyasal aktörleri etkilemenin başlıca yollarından biri olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada son yıllarda meydana gelen büyük toplumsal eylemlerin (Gezi Parkı, Arap Baharı, Mahsa Amini vb.) sosyal medyadaki yansımaları tartışılarak, dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketlerin kitle desteği kazanmasındaki etkileri ele alınmaktadır. Çalışma sonucunda dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketlere küresel boyutta tanınma ve destek sağlama noktasında katkı sunduğu ancak günün sonunda “dijital” boyutta kalma ihtimali bulunduğundan yeni toplumsal hareketlerin siyasal hedeflerinin akamete

ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal the relationship between digital activism and new social movements. Digital activism is a concept that expresses social movements' use of the power of social networks as well as traditional communication methods. On the other hand, new social movements can be defined as new rights struggles involving identity and equality demands under a general democratization concept. Considering the identity effect created by social media on individuals and its capacity to appeal to large masses, it can be stated that it is a much more common and effective field than traditional communication methods. Thanks to social media, a social movement is announced to the whole world and those who carry out this movement have the power to influence the public. New social movements and digital activism have been one of the main ways of becoming a subject in the political arena and influencing political actors. In this context, in this study, the effects of digital activism on gaining mass support of new social movements are discussed by discussing the reflections of the great social actions (Gezi Park, Arab Spring, Mahsa Amini, etc.) that have taken place in recent years on social media. As a result of the study, it has been understood that digital activism contributes to the global recognition and support of new social movements, but at the end of the day, it is likely to remain in the “digital” dimen-

* Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, pcoskuntuna@gmail.com, ORCID:0000-0002-5527-8216.

** Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, onurturkolmez@gaziantep.edu.tr, ORCID:0000-0003-3841-6880.

uğramasına dönük riskler yarattığı anlaşılmıştır. Bu sonuca ulaşmak için güncel çalışmalar derlenerek literatür incelemesi ve tartışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Yeni Toplumsal Hareketler, Sosyal Medya, Dijital Aktivizm.

sion, thus creating risks for the political goals of the new social movements to fail. In order to reach this result, current studies have been compiled, literature review and discussion have been conducted.

Keywords: Social Movements, New Social Movements, Social Media, Digital Activism.

1. GİRİŞ

Bir arada yaşamın başlamasıyla birlikte insanlar arasındaki iletişim, etkileşim ve iş bölümü belli eylem kalıpları etrafında öbekleşen insan gruplarının doğmasına sebep olmuştur. Sosyal, kültürel, ekonomik vb. çıkar ve yaklaşım ortaklıkları aracılığıyla kurulan gruplar, çıkar ve taleplerin toplumsallaşmasını ve birlikteliğin gücüyle yaygınlaşmasını sağlamıştır. Söz konusu insan gruplarının farklı taleplerinin toplumsal ve siyasal alanda karşılanamadığı durumlarda da toplumsal hareketler meydana çıkmıştır (Uzunoğlu, 2022, s. 82). Toplumsal hareket kavramı, bireylerin ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda rahatsız oldukları durumları ve değişim taleplerini ifade etmek için örgütlenerek yaptıkları eylemler olarak ifade edilmektedir. Bu hareketler “eski ve yeni toplumsal hareketler” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir lider tarafından yönetilen eski toplumsal hareketler, ekonomik kaynaklı haksızlıklar, yoksulluk, toplumsal adalet, işsizlik yoksulluk, toplumsal adalet, işsizlik için sanayileşme döneminde işçi sınıfı tarafından yapılan örgütlenmeler olup (Erdoğan, 2021, s. 113), asıl hedefi devlet yönetimini kontrol etmektir. Yeni toplumsal hareketler ise genel olarak kimlik, özgürlük, çevre, kadın hakları, bireysel özgürlük, demokrasi, barışın ve doğanın korunması gibi etik sorunları ele alıp sanayileşme sonrasında orta sınıf (özellikle aydınlar ve diğer) tarafından yapılan mücadeleler olarak açıklanmaktadır. Çoğulcu ve geniş sivil toplumda özerkliği hedefleyen bu hareketler, devleti ve kamu kurumlarını değil önyargıları, toplumsal değerleri ve kamuoyunu dönüştürmek öncelikleri arasında yer almıştır (Acar ve Uslu, 2016, s. 242-245).

Küreselleşme ve dünyanın teknolojik ağlarla birbirine bağlanması sürecinin sonunda iletişim de küresel bir mantığa bürünmüş, yeni medya ve bunun tamamlayıcısı “sosyal medya” yerel ve küresel iletişimin ana omurgasını oluşturmuştur. Facebook, Instagram, Twitter, TikTok, Youtube gibi platformların yaygın etkisi yeni toplumsal hareketlerin gelişim seyrinde de önemli etkiler yaratmış ve yaygınlaşmalarına ciddi katkılar sunmuştur (Tani, 2018, s. 1). Sosyal paylaşım ağları eylemleri gerçekleştiren kişilerin örgütlenmesinde, demokratik tartışma alanlarının meydana getirilmesinde ve kitlelerin seslerini duyurmasında etkili araçlar olarak ön plana

çıkılmaktadır. Bireyler rahatsız oldukları durumlara tepki göstermek ve siyasi erke seslerini duyurmak için taleplerini ve görüşlerini bu ortamlarda daha özgür olarak dile getirmekte ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilmektedir. İnternetin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sosyal paylaşım ağları sayesinde kitlelerin internet üzerinden örgütlenmeleri sonucunda yeni toplumsal hareketler “dijital aktivizm” olarak ifade edilmektedir (Aksu, 2017, s. 5). Dijital aktivizm kavramı genel olarak dijital teknolojilerin insanlar tarafından politik ve sosyal değişime sebep olmak amacıyla kullanılması olarak açıklanmaktadır. Web kaynaklı toplumsal hareket olan dijital aktivizm, bireylerin gelişen teknolojinin özelliklerinden yararlanarak bir konuda tepki gösterdikleri ya da destekledikleri çevre, kadın hakları, ifade özgürlüğü, demokrasi gibi politik ve siyasi konular üzerine yaşanan olaylar da kamuoyuna seslerini duyurmak ve büyük bir kamuoyu oluşturmak için merkezden bağımsız büyüyelebilen eylemler ortaya koymaktadır (Çil, 2021, s. 99). Sosyal medya ve internet hem ulusal hem de uluslararası düzeyde birçok insana kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılması, farklı yöntemler ve şekillerle gerçekleştirilebilmesi, mekân ve zamandan bağımsız olması gibi özellikleriyle dijital aktivizmin yayılması ve gelişmesi sonucunu doğurmaktadır (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 187). Sosyal medyada örgütlenen bireyler tarafından oluşturulan toplumsal hareketlerin hem ulusal hem uluslararası kamuoyunda duyulmasıyla birlikte dijital aktivizm kavramı büyük yankı uyandırmıştır (Çil, 2021, s. 112). Özellikle “Occupy Wall Street (Wall Street’i İşgal Et)”, “Arap Baharı” gibi hareketlerden sonra bireyler tarafından dijital aktivizme olan ilgi daha çok artmıştır.

Yerel ya da ulusal düzeyde gerçekleşen sosyal hareketler, sosyal medya olanaklarından yararlanarak egemen söylem pratiklerine karşı kamuoyunda seslerini duyurmayı hedeflemekte ve özgürlük ile demokrasi talebinin artmasında ve yayılmasında önemli bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda toplumsal hareketleri gerçekleştiren eylemciler, taleplerini duyurmak için kitle iletişim araçlarından olan televizyon, gazete gibi yerel ağlar dışında sosyal medya platformlarını sıklıkla kullanmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı; dijital aktivizmin, yeni toplumsal hareketlerin gelişmesine ve güçlenmesine nasıl katkı sağladığıdır. Çalışmanın konusu gereği nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizinden faydalanılmıştır.

2. TOPLUMSAL HAREKETLER

Geçmişten günümüze kadar her dönemde, yaşanan süreçlere muhalefet eden ve itiraz eden yani var olan bir şeye karşı gelen bir gerçekliğin var olması toplumsal

hareketlerin de her dönem olduğuna işaret etmektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve gelişerek devam eden toplumsal hareketler “eski toplumsal hareketler” ve “yeni toplumsal hareketler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1. Eski Toplumsal Hareketler

Toplum gücünü bireyden alırken, birey de gücünü toplumdaki almaktadır. Birey ve toplum arasındaki bu karşılıklı ilişkiler zamanla birbirini olumlu-olumsuz bir şekilde etkileyerek eylemler meydana getirmektedir. Eğer ilişkiler olumlu yönde ise yani ortak görüş ve düşüncelerde bir araya geliniyorlarsa bir birliktelik oluşmaktadır. Ancak toplum, bireylerin beklentilerine ve isteklerine yanıt vermediğinde memnuniyetsizlikler belirerek çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkilerden dolayı geçmişten günümüze kadar ezenlerle ezilenler, yönetenlerle yönetilenler arasında sürekli bir güç kavgası yaşanmış, akabinde isyanlar, direnişler, başkaldırıları meydana gelmiştir (Uzunoglu, 2022, s. 83).

19. yy’de ortaya çıkan sanayi devrimi ile birlikte kente, kırdan yoğun göçler olmuştur. Bu devrim ile birlikte hizmet sektörü gelişmiş, üretim alanları artmış, iletişim ve ulaşım teknolojileri gelişmiştir. Bu durum beraberinde sınıf farklılıklarını da çeşitlendirmeye başlamıştır. Sınıf kavramı hem kültürel ve sosyal hem de ekonomik ekseni ifade edilen bir kavrama dönüşmüştür (Çalışkan, 2019, s. 7). Ayrıca Batı Avrupa’da 18. yy’ın ikinci yarısında iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel değişimler sonucunda meydana gelen toplumsal hareketler, iktidar için korku kaynağı olmuştur. Ezilenler, sıradan insanlar ve işçiler kadınları siyasi hakları, çocukların çalışmaması, genel oy hakkı, insani çalışma saatleri gibi birçok haklar için sokaklara dökülmüş ve tüm zorluklara rağmen mücadele etmişlerdir (Babacan, 2014, s. 138-139). Toplu bir şekilde gerçekleştirilen eylemler olarak ifade edilen toplumsal hareketler, belli alanlarda ve koşullarda sınırlandırmalara ya da baskılara karşı bir direniş olarak ifade edilmektedir (Yanık ve Öztürk, 2014, s. 47). Toplumsal hareketler, birçok kişinin bir araya gelerek toplumsal değişim sağlama amacıyla ortaya çıkan, siyasi liderler dışındaki kitleleri de içine alan örgütlü hareketler olarak da ifade edilmektedir. Bu hareketler, organizasyon, kurumsal, toplumsal değişim hem topluluk hem de bireysel temelli eylemsellik, kimlik ve politika gibi birçok faktörü içerisinde barındırmaktadır (Çömlekçi, 2019, s. 3003-3004). Saint Simon tarafından ilk kez kullanılan toplumsal hareket terimi, 18. yy’de Fransa’da sonrasında başka ülkelerde toplumsal grev hareketlerini ifade etmek için kullanılmıştır (Yanık ve Öztürk, 2014, s. 47).

19. yy'da başlayan ve gelişerek devam eden toplumsal hareketler adaletsizlik, sömürü ve eşitsizliğin olduğu bir sistem meydana getirmiştir. Bu kapsamda bu sistemin topluma yansımalarıyla birlikte hayatın yeniden kurulması için “ulusal” ve “sınıfsal” hareketler öne çıkmıştır (Mühürdaroğlu, 2019, s. 21). Bu kapsamda yaşanan toplumsal hareketler, ekonomik çıkara yönelik, sınıfsal çatışmaların yaşandığı (işçi sınıfı hareketi gibi), milliyetçi hareketleri içeren ve iktidarı hedefleyen hareketler olarak açıklanmaktadır. Bu hareketler “eski toplumsal hareketler” olarak ifade edilmiştir (Özen, 2015, s. 14). Çayır'a göre ise (1999) eski toplumsal hareketler şu şekilde açıklanmaktadır:

Eski toplumsal hareketler ekonomik ve sınıfsal çıkarlar üzerine yoğunlaşan, bu nedenle de sınıfsal açıdan homojenlik iddiasına dayanan merkezi yapılardır. Bu hareketler radikal dönüşüm iddiasıyla yola çıktıklarından siyasal stratejileri devrimcidir. Burada kolektif kimlik (sınıf) bireysel kimliklerin üzerine geçer ve onları masseder. Böylelikle bireyler burada özne olmanın ötesinde tarihin motoru olarak kendilerini duyumsar. Bu bakımdan eski hareketlere “eski” denmesinin sebebi, onların sanayi toplumuna ait olmaları ve bu toplum tipinin getirdiği toplumsal yapıyla ilişkili olmalarından ileri gelir (Çayır, 1999, s. 16).

Genel olarak eski hareketler, grup olarak faaliyette bulunan, sınıf temelli hareket eden, iktidar ve devrim mücadelesi veren, belli ideolojiler etrafında toplanan hareketlerdir (Furuncu, 2014, s. 3). Genellikle ekonomik istek ve talepleri hedefleyen eski toplumsal hareketlerin, zamanla toplumsal niteliklerinin altı boşalmış ve 1960'ların sonunda ortadan kalkmaya başlamıştır (Bulut, 2021, s. 44).

Yaşamın yeniden köklü bir şekilde kurulması gerektiğine ilişkin inanç, bundan sonra ki süreçte bütün gücünü eylemi yetiştirmeye ayırmaktadır. Bunu gerçekleştirmek için yeni toplumsal örgütlenmeler ortaya çıkmakta ve istenilen projelerin gerçekleştirilmesi amacıyla kitleler mücadeleye davet edilmektedir (Alagöz, 2005, s. 35).

2.2. Yeni Toplumsal Hareketler

Dünya, 1960'ların sonunda, dramatik ve ciddi bir değişim sürecine girmiştir. Avrupa'da iktidarın karşısına çıkan birey özgürlüğü, bir dönüşümün gerekli olduğunu savunarak taleplerde bulunmuştur. Hem politik ve ekonomik hem de kültürel, eşitlik dini ve etnik değerler ile toplumsal cinsiyete ilişkin talepler ortaya çıkmıştır (Mühürdaroğlu, 2019, s. 25). Fransa'da ortaya çıkan 1968 krizi, Amerika'daki savaş ve sivil haklar karşıtı hareketler, Meksika ve İngiltere'deki öğrenci protestoları, İtalya'da 1969 yılında meydana gelen “Sıcak Sonbahar” öğrenci bir-

likleri, Roma ve Amerika'daki tenkit edici Katolik hareketi, Prag ve Madrid'deki demokrasi hareketleri ile çevre ve kadın hareketleri yeni bir döneme girebileceğinin habercisi olmuştur. Bu olaylar, yeni toplumsal hareketlerin zeminini oluşturmuştur (Tani, 2018, s. 19). 1960'lı yıllarda Paris, Berlin ve Berkeley'de ortaya çıkan öğrenci protestoları ile birlikte toplumsal hareketlerin içeriği değişmiş ve bu olaylar yeni toplumsal hareketin başlangıcı olarak kabul edilmiştir (Erdoğan, 2021, s. 113). Bu yaşanan protestolar, toplumsal hareketlerin hem ulusal ve yerel hem de uluslararası düzeyde bir olgu haline gelmiştir.

Sınıfsal mücadelenin 1970'li yıllardan sonra yetersiz kaldığı ve zayıfladığı durumlarda Marksizm tekrardan yorumlanmıştır. Kimlik, değerler ve normlar üzerinden değişim talepleri meydana gelerek mücadeleler başlamış ve yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Bu teori ise "Avrupa toplumları endüstriyel toplumla endüstrileşme sonrası toplum arasında bir geçiş aşamasıdır ve bu aşama içerisinde işçi hareketleri 20. yüzyıl başında sahip olduğu merkezi rolünü toplum içinde yavaş yavaş kaybetmekte, yerini sınıfsal ideolojiler etrafında şekillenmeyen, daha kültürel içerikli toplumsal hareketlere bırakmaktadır" şeklinde ifade edilmektedir (Bozkurt ve Bayansar, 2016, s. 282).

Bu hareketin temelleri Claus Offe, Alberto Melucci, Alain Touraine ve Manuel Castells tarafından atılmıştır (Özkan, 2018, s. 20). Touraine (2011), yeni toplumsal hareketlerin bilinçli bir siyasallığı içermesi, kültür ve özgürlük olarak bireyi çağırması ile sahip olunan çıkarların muhafaza edilmesine yönelik özelliklerine vurgu yapmıştır. Alberto Melluci, yeni toplumsal hareketleri toplumsal kimliğin inşa edilmesiyle ortaya çıkan toplumsal ilişkiler ağı olarak ifade etmektedir (Gür, 2014, s. 8). Offe (1985), bu yeni hareketlerin geleneksel hareketlerden farklı olarak gençlerin, yüksek eğitilmiş kişilerin ve orta sınıfın etkin olduğunu ve bu kişilerden destek aldığını, toplumda yaşanan durumlarla ilgili eyleme geçmek için farkındalıklarının olduğunu ifade etmektedir. Manuel Castells (2013) bu hareketin, devletin kentsel toplum yaşamını yeniden düzenlemek istemesi ve diğer siyasi güçlerin birbirleri arasında geçen yarış sonucu ortaya çıktığını söylemektedir. Siyasi kurumların toplumu yönettiğini, kamu işlerinin yerine getirilmesinden sorumlu olduğunu, ancak bu kurumlara duyulan güvensizliğin itici bir güç olduğunu dile getirmektedir. Habermas'a göre (2001) ise bu hareketler, toplumsal ve ekonomik sorunlardan farklı olarak insan hakları, kendini gerçekleştirme, eşitlik, yaşam kalitesi gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca bu hareketleri dünyada var olan sisteme karşı direniş olarak açıklarken bu hareketin hız kazanmasında fakirleşmenin ve sömürgeciliğin etkin olduğunu iddia etmektedir (Gür, 2014, s. 8). Yeni toplumsal hareketler, özellikle ekolojik hareketini, barış hareketlerini, feminist hareketi, azınlık milliyetçili-

ği, hayvan hakları ve nükleer karşıtı hareketleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Coşkun, 2007, s. 109).

Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olan unsurlar; “Üretim yapısında esnek üretime geçilmesine ilişkin değişimler, hizmet sektörünün imalat sektörü aleyhine büyümesi, endüstriyel büyümenin ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı sorunlar, sınıf çatışmalarından farklı ortaya çıkan yeni toplumsal çatışmalar” olarak açıklanmaktadır. Küreselleşme ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal-siyasal alandaki değişimler ile bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler, yeni toplumsal hareketlerin, ortaya çıkmasında daha çok etkili olmuştur (Coşkun, 2007, s. 109-111).

Yeni toplumsal hareketlerin özelliklerine kısaca değinecek olursak; harekete geçirici faktörler ile çelişkiler, kimlik ile ilgili olan sembolik ve kültürel sorunlara ilişkin olup, merkezi olmayan ve dağınık bir yapıya sahiptir. İşçi sınıfının ortak eylem ve hareketlerinin bütünleştirici ve bir araya getirici faktörü olan (Özkan, 2018, s. 21) Marksist kuramın, tekrardan yorumlanması ve gözden geçirilmesi sonucunda ortaya çıkan bu hareketler bu ideolojinin tam tersi bir noktada yer almaktadır (Acar ve Uslu, 2016, s. 242). Değerler ve düşünceler, çoğulluğu ortaya çıkarmakta ve katılımcıların, karar alma mekanizmalarına katılmasını sağlamayı ve katılımını arttırmak için olan kurumsal reformları amaçlamaktadır (Özkan, 2018, s. 21). Siyasi olaylar karşısında sosyal yaşamın sivil toplum yönünü ele alan bu hareketler, genel olarak toplumsal cinsiyet, küresel barış, yaş, çevre, gençlik, kadın ve insan hakları gibi konuları ele almaktadır (Özüdoğru Erdoğan, 2021, s. 114).

Robert Merton ve arkadaşlarına göre yeni toplumsal hareketler, uyumlu örgütler olup birleştirici bir ideolojiye sahiptir. Andrew Heywood’a göre bu hareketler, yenilikçi, merkezi olmayan, ortak bir ideolojiye sahip, orta sınıflara dayalı ve post-materyal yönelimli hareketlerdir (Şimşek, 2004, s. 113). Larana, Gusfield ve Johnston’a göre yeni toplumsal hareketler, bireysel eylemler biçiminde gelişen, strateji olarak şiddet içermeyen sivil itaatsizlik eylemlerini benimseyen, bireyin gündelik yaşamlarına içkin kişisel özelliklerini vurgulayan gündemleri esas alan ve parçalı, merkezsiz, dağınık yapıdaki hareketlerdir. Yeni toplumsal hareketler Batı’da siyasal katılımın kimliklerin çoğullaşmasıyla içine düştüğü krizle birlikte güçlenmiş, sınıf yapısını aşan ve çeşitlilik gösterme kabiliyeti olan bir yapıya sahiptir (Coşkun, 2007, s. 146-147).

Yeni toplumsal hareketlerin yukarıda açıklanan özellikleri doğrultusunda, merkezsiz, toplumsal alanda yaşanan tepkilerin kolektif ve esnek olduğu söylenebilir. Bu hareketler özgürleşme talebiyle ortaya çıkmış ve “sembolik ve kültürel menfa-

atleri için savaşmakta ve insanların hayatlarını değiştirmekle birlikte aslında her bireyin kendi hayatını değiştirebileceğine inanmaktadırlar” (Mühürdaroğlu, 2019, s. 29). Kimlik inşası, katılım, eşitlik, demokrasi, hukuk, demokrasi ile kültüre yönelik süreçlere çok vurgu yapan (Çömlekçi, 2019, s. 3005) yeni toplumsal hareketler, farklı hayat şekillerinin ve kimliklerin toplumsal olarak görünür hale gelmesini ve siyasal alan içerisinde de meşru kılmaya çalışmaktadır (Demiroğlu, 2014, s. 138).

İktidarlara ve otoritelere karşı eleştirel ve çatışmacı olan hem eski hareketler hem de yeni toplumsal hareketler, farklı meseleler için farklı iletişim yöntemleri ve biçimleri kullanmaktadır. Yeni toplumsal hareketleri içine alan toplum bilgi toplumu ya da sanayi sonrası orta sınıf temelli bir toplum iken eski toplumsal hareketlerin içine doğduğu toplum işçi sınıfı hareketini içine alan toplum sanayi toplumdur (Özen, 2015, s. 16). Kısacası, yeni toplumsal hareketler kimlik eksenli, eski toplumsal hareketler ise işçi sınıfı temelli bir harekettir. Yeni hareketler çevrenin korunması, eşit haklar, bireyin yaşam tarzına yönelik seçimi, katılım ve kendi özgürlük alanları konularına odaklanmaktadır (Tani, 2018, s. 42). Eski sosyal hareketler ise genel olarak devleti ele geçirmek ve ekonomik-politik haklar için mücadele etmektedir (Furuncu, 2014, s. 10). Yeni toplumsal hareketler, “toplumsal ve kültürel yaşamın” özel olarak kabul edilen iletişim, sağlık, yaşam, cinsellik, ölüm gibi birçok alanı kapsarken her şeyin siyasi olmadığını savunan ve demokrasi ile bireysel hakların ön plana çıktığı hareketlerdir. Eski hareketler ise bir ideoloji etrafında örgütlenen siyasi ve devrimci hareketler olup (Özen, 2015, s. 15-16) bir kahraman önderliğinde ve liderlik anlayışı çerçevesinde birleşmektedir. Yeni toplumsal hareketler, lidersiz olabileceği gibi gönüllülük esasına dayalı eşit yönetim hakkına sahip ve aktivist denen birliktelikler olarak meydana gelmektedir. Eski toplumsal hareketler, eski bürokratik örgütlenmeler olarak ortaya çıkarken yeni hareketler anti bürokratik bir şekilde örgütlenme ile oluşmaktadır (Ürkmez, 2020, s. 110).

Claus Offe, eski ve yeni toplumsal hareketleri “temalar, hareket biçimleri, değerler ve aktörler” açısından incelemektedir. Bu başlıkları ise şu şekilde ifade etmektedir:

Tablo-1: Eski ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Farklılıkları

	Eski Kuram	Yeni Kuram
Aktörler	Grup olarak birlikte hareket eden, gelir dağılımına ilişkin çatışmalara karışan sosyo-ekonomik gruplar	Belli konular etrafında bir araya gelmiş toplulukların yararına hareket eden ancak grup gibi davranmayan sosyo-ekonomik gruplar
Değerler	Maddi ilerleme, tüketim güvenliği ve özgürlük	Merkezi kontrolün karşısında kişisel özerklik ve kimlik
Temalar	Ekonomik büyüme ve dağılım; Askeri ve toplumsal güvenlik, Toplumsal kontrol	İnsan haklarının, barışın ve çevrenin korunması
Hareket Biçimleri	a) İçsel; büyük ölçekli temsil birlikleri ve resmi örgütlenmeler	a) İçsel: Düşük düzeyde dikey ve yatay farklılaşma, enformalite b) Dışsal: Negatif terimlere dayalı olarak ortaya çıkan ve taleplere dayanan protesto politikaları

Kaynak: Offe, C. (1985). *New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics*.

Offe'nin yeni ve eski toplumsal hareketlere ilişkin yapmış olduğu farklılıklar göz önüne alınıp aktörler açısından değerlendirildiğinde yeni hareketlerde aktif olan aktörler, zengin-yoksul, işçi sınıfı, kırsal-kentsel nüfus gibi kelimelerle tanımlamak yerine katıldıkları ya da gerçekleştirdikleri hareketlere göre yaş, mekân, toplumsal cinsiyet gibi değişkenlerle açıklanmaktadır (Hira, 2016, s. 150). Temalar bağlamında yeni hareketler barış, insan hakları, çevrenin korunması gibi konulara değinilmektedir. Eski hareketler ise genel olarak ekonomik konular üzerinde odaklanılmaktadır. Değerler bağlamında yeni hareketler kimlik ve kişisel özerklik iken eski hareketler maddi tüketim ve bireysel tüketim özgürlüğüne vurgu yapılmaktadır (Coşkun, 2007, s. 157). Hareket biçimlerine bakıldığında eski hareketler, toplumu yeniden inşa eden ve ütöplast bir yapıya sahip iken yeni toplumsal hareketler savunmacı bir özellik göstermektedir (Hira, 2016, s. 150).

3. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE DİJİTAL AKTİVİZM

3.1. Sosyal Medya ve Yeni Toplumsal Hareketler

Geleneksel medya, etkileşimi düşük olan televizyon, dergi, gazete, radyo gibi tek taraflı iletişime olanak sağlayan kitle iletişim araçları olarak adlandırılmaktadır. Bu siteler, tek taraflı bir şekilde kendi fikirlerini halka sunan bir platform içerisinde yer almıştır (Genç, 2010, s. 237). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte internetin yeni

biçimi olan yeni medya ortaya çıkmıştır. Yeni medya, karşılıklı paylaşımlara imkân sağlayan, çevrimiçi etkinlik sunan kısacası katılımcı ve interaktif bir platform olması açısından geleneksel medyadan ayrılmaktadır (Genç, 2010, s. 237).

Yeni medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte var olan sosyal medya kavramı, internette bulunan işitsel ve görsel veriyi toplamaya dayalı web siteleri, podcastler, forum, içerik paylaşım siteleri, sosyal ağ siteleri, RSS, e-posta, bloglar gibi kullanımı kolay iletişim alanları olarak ifade edilmektedir (Aktar, 2016, s. 11). Sosyal medya, maliyetlerin düşük olduğu, sınırsız ve gerçek yorumların yer aldığı, anlık güncellemelerin yapılabildiği ve bireysel yayımcıların da yer aldığı dinamik bir platformdur (Temel, 2019, s. 39). Sosyal medya, belirli araçlar sayesinde, bilgi, doküman, veri ve düşüncelerin aktarıldığı medya ile etkileşim sağlanan birey veya grubu ifade etmektedir (Aydın, 2021, s. 37-52). Yaygın sosyal medya araçlarının içeriğini genel olarak Instagram, Facebook, Youtube, Tik Tok ve Twitter oluşturmaktadır (Vural ve Bat, 2010, s. 3356). İnsanlar, söz konusu sosyal iletişim araçlarını kullanarak düşüncelerini, deneyimlerini dünya genelinde paylaşma imkânı bulmakta ve paylaşılanlardan da etkilenme potansiyeline sahip olmaktadır (Semiz ve Bora, 2014, s. 1). Bu ortamın oluşması ise yeni toplumsal hareketlerin kamuoyuna seslerine duyurabilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için sosyal medyayı önemli bir hale getirmiştir.

Sosyal medya ortamlarının, yeni toplumsal hareketlere sağlamış olduğu önemli faydalar bulunmaktadır. Sağladığı en büyük fayda ise örgütlenmelerin, daha hızlı ve kolay bir şekilde olmasına olanak sağlamaktadır (Coşkun, 2014, s. 94). Bu platformlar sayesinde büyük kitleler, toplumsal hareketlerin amaçları doğrultusunda etkilenmekte ve eylemlere taraf olmalarına vesile olmaktadır. Ayrıca platformlarda yer alan yazarlar da yapılan eylemlerin güçlenmesine ve genişlemesine katkı sunmaktadır (Özkan, 2018, s. 88). Ana akın medyada bulunmayan bilgilere, sosyal medya platformlarında ulaşılmaktadır. Ayrıca bu platformlar, toplumsal muhalefetin ortaya çıkmasında bir araç haline gelmiştir (Eyrek ve Çetin, 2021, s. 178). Toplumsal hareketlerin başarılı bir şekilde sonuçlanması birçok etkene bağlıdır. Yönetim başarısı, parasal kaynak sağlanması, ortak işbirliklerinin kurulması gibi araçların yanında geniş iletişim platformlarına da ihtiyaç duyulmakta ve bunların gerçekleşmesini sağlamak için grup dışına açık olmak gerekmektedir. Bu kapsamda, ortak bir kimliğin oluşmasına olanak sağlayan sosyal medya, hem sosyal hareketin örgütlenme içinde kalmasına hem de dışa açılmasını sağlamaktadır. Böylece medya ile sosyal hareketler arasında kurulan bu ilişki, parti, dernek, diğer toplumsal hareketlerle desteklenerek siyaseti etkileme gücüne ulaşmaktadır (Özkan, 2018, s. 88-89).

Dünyada çok farklı bölgelerde yaşayan insanlar, sosyal iletişim ağları sayesinde çevrelerinde hangi olayların yaşandığını öğrenmekte ve bu araçlar, olup biten her

şeyi dünyaya yayabilmektedir (Adıgüzel, 2019, s. 1663). Sosyal medyanın, mekân kısıtlaması olmadan gerçekleştirilen toplumsal hareketleri tüm dünyaya iletmesinde etkili ve hızlı bir araç olduğunu ve toplumun bu hareketleri etkilemesine imkân sağladığını söylemek mümkündür. Yani sosyal medya aracılığıyla toplumdaki bireylerin eyleme geçirilmesi ve düşünsel açıdan biçimlendirilmesi yeni toplumsal hareketler için büyük önem arz etmektedir (Özkan, 2018, s. 89). Örneğin, bireyler akıllı telefonlarından internete bağlı olarak sosyal medya uygulamalarını kullanıp video, mesaj ya da fotoğraf paylaşabilmektedir. Bu paylaşımları herkese açık ya da bireysel olarak başkaları ile paylaşma fırsatı bulabilmektedir. Bu sayede gerçekleştirilen ya da gerçekleşecek olan toplumsal hareketler, tüm dünyaya duyurulabilmekte ve bu sayede insanlardan destek toplanabilmektedir.

Yeni toplumsal hareketler açısından sosyal iletişim ağlarının bir diğer önemi ise demokratik ve politik kurumların ekonomik, sosyal ve kişisel haklarını savunmadığını, kendilerini istenilen seviyede temsil etmediğini düşünen kişileri, eylemi başlatan bireylerin bireysel düşünce ve görüşleri çerçevesinde protesto eylemlerine teşvik ve davet ediyor olmasıdır. Yeni toplumsal hareketlerde topluma, piyasa ve kurumlara güvenmeyen bireyler, savunmacı ve mücadeleci birer bireye dönüşerek ayakta kalmaya çalışmaktadır (Uzunoglu, 2022, s. 89). İşte bu noktada bireyler, sosyal medya araçları sayesinde kolay ve hızlı bir şekilde uzaktan da olsa bir araya gelerek çoğalıp seslerini tüm dünyaya duyurabilmektedir. Bireyler mücadelelerini duyurmak için eylemlerini Twitter, Facebook, TikTok, YouTube gibi iletişim ağları vasıtasıyla medyanın ilk sayfalarında yer almasını sağlayarak toplumu etkileyebilmekte ve iktidar üzerinde baskı oluşturabilmektedir. Ayrıca sosyal iletişim uygulamalarının, akıllı telefonlara kolaylıkla ve hızlı bir şekilde indirilebiliyor olması, toplumsal hareketler için iletişimi mekân ve zaman sınırlamalarından kurtararak hızlandırmış, kolaylaştırmış ve yoğunlaştırmıştır (Kıyan, 2019, s. 765).

Sosyal medya araçları son yıllarda yeni toplumsal hareketler için daha sıklıkla kullanılmaya başlamış ve gerçekleştirilecek eylemleri düzenlemek, örgüte kendi görüşlerini destekleyecek gönüllü bulmak, eylemleri hızlı bir şekilde yayarak geniş kitleye duyurmak için yoğun kullanılmaktadır (Binark ve Löker, 2011, s. 15). Sosyal medya, muhalif söylemlerin üretilip kitlelere aktarılmasını sağlayan ve toplum ile iletişimin sağlandığı bir alan olduğu için yeni toplumsal hareketler için vazgeçilmez araçlar haline gelmiştir (Çoban, 2009, s. 1-2).

Sosyal medya, kullanıcıları odak noktasına yerleştirmesiyle birlikte sosyal hareketler için farklı bir kamusal alan oluşturmaktadır. Bu açıdan yeni toplumsal hareketlerin dijital bir ortama kaydığı görülmektedir. Bunun sonucunda ise yeni bir

aktivizm türü meydana gelmiş ve yeni toplumsal hareketler ve sosyal medyanın bir araya geldiği noktada dijital aktivizm ortaya çıkmıştır (Uzunoglu, 2022, s. 89).

3.2. Aktivizm ve Dijital Aktivizm

Günümüzde sokak eylemleri kadar ses getiren tepkilerden biri de dijital tepkilerdir. Çünkü basın mensupları, gündem toplantılarını yapmadan önce sosyal medya da hangi konuların konuşulduğuna göz atmakta ve bu mecralarda tartışılan konular, haber bültenlerinin, gazetelerin de gündemine konu olmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "Siyaset, Demokrasi ve İnternet Enstitüsü"ne göre; internet aktivistlerinin, yüksek sayıda kitleye ulaşabildikleri için karar vericiler üzerinde sokak aktivistlerinden daha çok etkili olduğu görülmüştür (www.sabah.com.tr).

Dijital aktivizm kavramını açıklamadan önce "aktivizm" kelimesine kısaca da olsa değinmek konu kapsamında faydalı olacaktır. 1970'lerde ortaya atılan aktivizm kelimesine ilişkin çeşitli yapılmıştır. Aktivizm, yeni toplumsal hareketler bağlamında ele alındığında, politik ya da sosyal gayretlerin ve bu gayretler için geliştirilen etkinliklerin sosyal iletişim ağları vasıtasıyla yürütülmesi olarak ifade edilmektedir. Aktivizm "toplumsal dönüşüme destek olmak ya da karşı çıkmak amacıyla gösterilen çabaların tamamı" olarak tanımlanmaktadır (Turhan, 2017, s. 27). Aktivizm, aktivistler tarafından toplumda sorun olarak görülen uygulamaları, koşulları ve politikaları değiştirmek amacıyla değişik çıkar gruplarınca kuruluşlara ya da kurumlara uygulanan baskı süreci olarak da açıklanmaktadır. Yani ekonomik, siyasal, çevresel, sosyal gibi birçok konuda toplumsal bir değişim yaratmak için bu değişimi ortaya çıkaracak örgütleri etkileme girişimleridir (Tani, 2018, s. 44). Aktivizm terimi, bir değişim/dönüşüm yaratmak için girişimde bulunup mücadele etmektir. Basit haliyle aktivizm kavramını "aktivizm değişimdir" ya da "değişim yaratma çabasıdır" olarak açıklamak mümkündür. Bu açıklamalar doğrultusunda aktivizm kavramına ilişkin genel bir tanımlama yapıldığında "birden çok insanın fiziksel veya dijital ortamlarda kasıtlı ve belli bir motivasyonla bir araya gelerek, toplumda sorun olarak gördükleri konu veya konuların ileriye dönük, adaletli ve çoğunluğun çıkarları doğrultusunda değişmesini sağlamaya yönelik yapılan tüm savunuculuk uğraşlarıdır" biçiminde ifade edilmektedir (Tani, 2019, s. 7). Burada ki eylem aktivizm olarak adlandırılırken bu eylemi yapan kişiler ise aktivist olarak ifade edilmektedir.

Dijital aktivizm kavramı "siber aktivizm" "e-aktivizm", "internet aktivizm" (Öke, 2018, s. 56), "çevrimiçi aktivizm", e-savunma ve "web aktivizmi" (Tani, 2018, s. 47)

gibi değişik kavramlarda kullanılmaktadır. Bu çalışmada dijital aktivizm kavramı kullanılacaktır. Dijital aktivizm ile ilgili birçok tanımlama bulunmaktadır.

Dijital aktivizm, toplumsal hareketleri gerçekleştirecek aktivistler ile bu hareketleri destekleyecek katılımcıların kolektif taleplerini, hedeflemiş oldukları otoriteye karşı dile getirmek için sosyal medya platformlarını etkin kullandığı kamusal bir faaliyet olarak açıklanmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri veya dijital teknolojiler sonucunda ortaya çıkan dijital aktivizmin ilk amacı kamuoyunda destek toplayarak yüksek kamuoyu sesi oluşturabilmektir (Öke, 2018, s. 56). Kent düzeyinde ya da yerel düzeyde örgütlenen aktivistler, eylemlerini sosyal iletişim ağlarıyla ulusal, küresel, bölgesel ölçeklerde de etkili olabilmektedir. Dışlanmaya direnen eğitim, sağlık, feminizm, ulaşım gibi sorunlar çerçevesinde bir araya gelip örgütlenen topluluklar ise iletişim kurduğu işbirliği ağlarından yayılarak dijital aktivizmi oluşturmaktadır (Özkan, 2018, s. 90). Bunun sonucunda dijital aktivizm dünyanın farklı yerlerindeki benzerleriyle ağlar oluşturup, geniş bir kitleye ulaşmaktadır

Pişkin'e göre dijital aktivizm kavramı, insanların bilgi teknolojileri ve ağ yapılarının hızlı bir şekilde yayılması özelliğinden yararlanarak, tepki gösterdikleri ya da savundukları insan hakları, çevre hareketleri, kadın hakları, ifade özgürlüğü gibi politik veya sosyal konulardaki düşünce, olay ya da dava üzerine merkezden bağımsız bir şekilde gelişme gösterebilen, amacının yüksek kamuoyu sesi oluşturabilmek ve destek toplayabilmek olan eylemler üretmek olarak tanımlanmaktadır (<http://inet-tr.org.tr>). Dijital aktivizm Karatzogianni'ye göre (2015) temsili siyasetin ötesinde dijital platformlarda düzenlenen siyasi katılım, protestolar ve faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram toplumsal hareketi yapan aktivistleri, devlet dışı aktörleri ve sivil toplumda yer alan grup veya kişiler ile oluşumlarını, reformist ve devrimsel amaçlar doğrultusunda sosyal medya araçları ile gerçekleştirdiklerini içermektedir.

Ricketts'e göre (2012) geleneksel toplumsal hareketler için kullanılan iletişim yöntemlerinden (yüz yüze iletişim, sokak tiyatrosu, grafiti kampanyaları vb.) farklı olarak, aktivistlerin sosyal iletişim ağlarının gücünden mümkün olduğu kadar yararlanması dijital aktivizm olarak tanımlanmaktadır. Uçkan'a göre (2012) ise dijital aktivizm "dijital ortamda yürütülen her türlü aktivist faaliyeti" olarak ifade edilmekte ve dijital ortamı kullanmayan bir aktivizm türünün düşünülmemeyeceğini vurgulamaktadır.

Mary Joyce tarafından dijital aktivizmin temelleri atılmış olup, Joyce bu kavramdan bahsedebilmek için bazı gerekli olan durumlardan bahsetmiştir. Bunlar; ekonomik ve siyasal faktörler ile teknolojik altyapı faaliyetleridir. Teknolojik alt

yapı ise dijital aktivizm için en temel gerekliliklerindendir. Biliyoruz ki dijital aktivizm yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır (Uzunoglu, 2022, s. 91).

Morozov (aktaran Karagöz, 2013), aktivistlerin yeni medyadan faydalanma biçimlerini “Aktivizm ve Yeni Medya” isimli çalışmasında sekiz başlık altında açıklamıştır:

- Doğru bilgi ve ulaşılabilirlik,
- Belli bir meseleye karşı kamuoyunun ilgisini çekmek,
- Seçmenlere yardımcı olmak için verileri çözümlenmek ve bir araya getirme fırsatı sağlamak,
- Seçmen kitle ile politikacılarla ilişki kurmak,
- Yeni üyelere ulaşarak katılımlarını sağlamak,
- Lojistik destek vermeye yardımcı olmak ve eylemleri harekete geçirmek,
- Kolektif eylemler amacıyla yenilikler ve yaratıcı yöntemler üretmek,
- Elde edilen bilgilerin basılmasını sağlamak.

Dijital aktivizme ilişkin bu açıklamalar doğrultusunda kapsamlı bir tanımlama yapılması gerekirse dijital aktivizm; “sivil toplumun yönetim süreçlerine katılmak amacıyla internet destekli dijital platformlar ve cep telefonları aracılığıyla yürüttükleri kampanyalar, eylemler ve aktiviteleridir” olarak ifade edilmektedir. Katılımcı demokrasiyi destekleyen dijital aktivizmde ifade özgürlüğünün ve demokratik bir yönetim sisteminin güvence altına alınması gerekmektedir. Bu hususlar, dijital aktivizmin etkin bir araç olmasında önemli bir yer tutmaktadır (Tani, 2019, s. 15).

Aktivistlerin seçtikleri yöntemlere ve amaçlarına göre dijital aktivizmin çeşitli türleri bulunmaktadır. Bunlar; slaktivizm/kliktivizm, taraf olma/farkındalık aktivizmi, hacktivizm ve vatandaş gazeteciliğidir (Köse, 2020, s. 1263). Bu aktivizm türlerine kısaca değinmek çalışma kapsamında faydalı görülmektedir.

İngilizcede tıklama anlamına gelen “click” kelimesinden türetilen kliktivizm ve tembel anlamına gelen “slacker” kelimesinden ortaya çıkan slaktivizm, bireylerin internet ortamında meydana getirdikleri eylemler olarak açıklanmaktadır (Çil, 2021, s. 106). Kliktivizm olarak da adlandırılan slaktivizm, bireylerin kendilerini rahatlatma durumlarına veya olaylara karşı olarak iyi hissetmelerini ve bir şeyler yapma hazzını yaşamalarını sağlamaktadır (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 192). Bireylerin sosyal iletişim platformlarında pasif eylemlerde bulunarak vicdanlarını rahatlatmaları yani bir şey yapmış olma tatminlerini gerçekleştirmek için yapmış olduğu hareket-

lerdir. Online olarak imza kampanyalarına katılmak, birçok konuda ileti yazmak, terör eylemlerinden veya kadın cinayetlerinden sonra kullanılan ağların profil kısmını siyahla karartmak veya kurdele koymak, gruplar kurmak, hashtag açmak en sık karşılaşılan slactivizm örneklerindedir (Çalışkan, 2019, s. 37).

“Hashtag aktivizmi” olarak da ifade edilen taraf olma/savunuculuk aktivizmi, bireylerin veya kurumların kararlarını etkilemek amacıyla bireysel ya da grup olarak yapılan bütün faaliyetleri kapsamaktadır. İnsanlar farkındalık yaratmak, fikirlerini tüm kamuoyuna duyurmak, olumsuz olarak algıladığı şeylerden kaçınmak ve haklarını korumak için savunuculuk tarzı aktivist hareketlere eğilmektedirler (Turhan, 2017, s. 31). Bu aktivist türü, eylemde bulunan aktörlerin kamusal alan içerisindeki rollerini, ağların oluşturulması, sosyal ve politik sorunlara yanıt vermelerini ve sosyal ve kurumsal kuruluşların yapmış oldukları eylemlerine istinaden eleştirilerini söylemelerinde savunuculuk etkinliğinde bulunmasını sağlamaktadır (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 193). Sosyal medya iletişim ağlarında en çok konuşulmak için başlatılan kampanyalar sosyal medya grupları, imza kampanyaları gibi aktiviteler örnek gösterilebilir (Turhan, 2017, s. 31).

“Activizm” (aktivizm) ve “hacking” (hackleme) kelimelerinde oluşan “Hacktivizm”, hedeflenen bir web sitesine yönelik olarak önemli hasarlara neden olmayı amaçlamayan fakat rahatsızlığını ve tepkisini açıklamayı hedefleyen faaliyetleri kapsamaktadır (Yegen, 2014, s. 123). Demirkıran’a göre (2020) hacktivizm; “bilgisayar teknolojisinin veya programlama sistemlerinin toplumsal bir soruna yönelik tepki gösterme amaçlı kullanılması” olarak açıklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle hacktivizm kavramı, siber ağlar üzerinden istenilen bir amaç çerçevesinde tepkilerini göstermek için politik bazı nedenler gösterilerek hackleme faaliyetinde bulunmak olarak da tanımlanabilmekte ve “siber suç” olarak ifade edilmektedir (Yegen, 2014, s. 123). Ancak siber suçlardan yapılış amacına göre farklılık göstermektedir. Mesela hack tekniği kullanılarak yolsuzluklar meydana gelebilir ve bu durum kamu yararı amacıyla kullanılabilir. Bunun dışında siber terörizm, şantaj için kullanılan hack yöntemidir. Yani hacktivizm kullanan bireyin hedeflemiş olduğu konularda olumsuz veya olumlu etkiler bırakabilmektedir. Kamu faydasına yönelik yapılan hack usulleri olumlu olarak isimlendirilirken, bireyin kendi çıkarına yönelik kullanılan yöntemler, siber terör gibi suçlamaya neden olmaktadır (Uzunoglu, 2022, s. 92).

Vatandaş gazeteciliği, medyanın var olan yapısına bir tepki olarak ortaya çıkan, reformcu ve iyi niyetli özellikleri taşıyan bir tür olarak incelenmektedir. Sivil bireylerin bilgi ve haber toplamasında, toplanan bu bilgilerin raporlanıp analiz edilmesinde ve kamuoyuna yayılmasında önemli bir rol oynayan bir kavram olarak açıklanmaktadır (Köse, 2020, s. 1264).

3.3. Dijital Aktivizm ve Yeni Toplumsal Hareketler

Dijital aktivizm kavramı ile yeni toplumsal hareketler birbirini tamamlayan kavramlardır. Eski toplumsal hareketler boykot, grev, sivil itaatsizlik, protesto gösterileri ve yürüyüşünü kapsamaktadır. Ancak yeni toplumsal hareketler, sadece fiziksel ortamda yapılan taleplerin ve gösterilerin etkili olmadığını savunmaktadır. Bundan dolayı yeni toplumsal hareketler, gelişen iletişim ve bilgi teknolojilerini kullanarak eylemlere sanal göstericileri de dâhil etmektedir. Bu eylemlere sanal göstericileri dâhil etmek için internet ve yeni medya ile ortaya çıkan sosyal medya araçları kullanılmaktadır. Bundan dolayı toplumsal hareketlerin, internet tabanlı olarak eyleme dönüşmesiyle birlikte bu hareketlere “yeni” ibaresi eklenmiş ve dijital aktivizm ile birlikte kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Tani ve Taşkıran, 2018, s. 526). Kısacası internetin gelişmesi sonucunda bireyler bir eylemde bulunurken sanal ortamlarda daha fazla insanın bu eylemlere katılmasına olanak sağlamak ve eylemi gerçekleştiren aktivistler, eylemlerini sadece ulusal ve yerel düzeyde değil uluslararası alanda da duyurma şansı yakalamaktadır.

Ancak dijital aktivizme karşı eleştirel yaklaşan Pickerill (2003), internetin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan teknolojinin toplumsal hareketlerin maliyetlerini azalttığını, hızını arttırdığını ve iletilmesi istenilen bir mesajın doğruluğunu, coğrafi olarak dağılmış insanların sanal ortamlar sayesinde hızlı bir şekilde birleşmesini ve etkileşimin bu ortamlarda arttığını kabul etmektedir. Fakat dijital aktivizmin bir sosyal hareketi her daim istenilen başarıya götürmeyeceğini ve dijital aktivizmin, toplumsal hareketlerin başarı ile sonuçlanma oranını istenilen düzeyde arttırıp arttırmayacağını tartışma konusu olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda dijital aktivizme karşı eleştirel, karamsar, iyimser ve çekimser yaklaşan araştırmacıların da var olduğunu söylemek mümkündür.

Dünya tarihinde gerçekleşen dijital aktivizm hareketlerinden birkaçı incelemek, dijital aktivizm kavramını, yeni toplumsal hareketler çerçevesinde anlamak için faydalı olacaktır. Dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketler doğrultusunda sembolik olarak ortaya çıkmasını sağlayan 2007-2011 yılları arasında birkaç önemli olay olmuştur. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri Seçimlerinde Barack Obama'nın, siyasal kampanyalarında sosyal medya aktivizmini gerçekleştirmesi (Yetkin, 2019, s. 383), Çin'de Google'ın yasaklanmasına tepki olarak ortaya çıkan siber savaşı ile dijital medyada ekolojik hareketlerin aktif olarak yapılması dijital aktivizmin ortaya çıkışına yön veren olaylar olmuştur. Günlük yaşantımız içerisinde dijital aktivizm kavramının yer alması özellikle 2010 yılında “Wikileaks” olayının meydana gelmesiyle başlamıştır.

Tunus'ta 2010 yılında sokak satıcısı Muhammed Buazizi'ye (Kök ve Tekerek, 2012, s. 60) bir zabita tarafından tokat atılması, bu gencin ülkesinde yaşadığı siyasal ve ekonomik sorunlar ile bu sorunların akabinde yaşadığı eşitsizlik ve işsizlik sonucunda kendini ateşe vermesi ile başlayan (Furuncu, 2014, s. 52) ve 2011 yılında Tunus'ta baş gösteren, sonrasında bütün Arap ülkesini içine alarak siyasal iktidarı değiştirmeye yönelik ortaya çıkan bölgesel ve kitlesel halk hareketi olan Arap Baharı, sosyal medya çerçevesinde meydana gelmiştir (Kırık, 2012, s. 89). Hatta bu dönemde sosyal medya araçlarının örgütlenmelerde iletişim aracı olarak kullanılması, toplumsal hareketler kavramının yerine "sosyal medya devrimi", "Twitter devrimi," gibi kavramların kullanılmasına yol açmıştır (Korkmaz, 2012, s. 2149). Bu süreçte, daha önce sosyal amaçlı kullanılan Youtube, Twitter, Instagram ve Facebook gibi birçok sosyal platformda milyonlarca insan, işsizlik, yüksek fiyatlı gıdalar ve insan hakları ihlaline karşı örgütlenerek geniş katılımlı gösteriler ve toplantılar yapmıştır. Bunun sonucunda ise eylemciler tepkilerini gösterme imkânı bulmuş ve bu tepkileri sadece bulunduğu ülkede değil tüm dünyaya duyurma fırsatı yakalamıştır. Bu protestolar hızlı bir şekilde ilerlemiş, değişmez görülen siyasiler değişmiş ve rejimler yıkılmıştır. Halk hareketleri sonucunda Mısır Cumhurbaşkanı olan Hüsnü Mübarek istifa etmiş, Tunus'ta hükümet değişmiş, Libya'daki iç savaşlar sonucunda rejimi yıkılmıştır (Yüksel, 2013). Arap Baharı hareketinin önemli özelliklerinden biri, bu hareket kapsamında sosyal medya iletişim ağları kullanılarak halkın örgütlenmeleri sonucunda bazı ülkelerin rejiminin yıkılarak iktidarın değiştirilmesi olmuştur.

Özetle, Arap Baharı sürecinde toplumsal hareketi gerçekleştiren aktivistler, sosyal medya araçlarını kullanarak örgütlenmelerini hem hızlı hem de etkili bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Arap Baharı sırasında halk eylemlerini gerçekleştirirken uluslararası gösteriler, oturma eylemleri, ulusal ve uluslararası düzeyde buluşmalar, protesto eylemleri gibi birçok dijital aktivist eylem tiplerine yer vermiştir. Sonuç olarak Arap Baharı hareketi, hem bölgede yaşanan sosyal ve kültürel değişim hem de dünyada ses getirmesi ve amaçları kapsamında özerkliğin ve kişisel kimliklerin kendini göstermesinden dolayı yeni toplumsal hareketler içerisinde açıklanmaktadır.

New York'ta 2011 yılında başlayan "Wall Street'i İşgal Et" hareketi de yeni toplumsal hareketler çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bu hareket sanal bir ortamda meydana gelerek internet üzerinden, bağımsız medya kuruluşu olan Adbusters'in faaliyetleri ile başlamıştır. Neo-liberal ekonomi politikalarına ve küreselleşmeye tepki olarak ortaya çıkmıştır (Güler, 2015, s. 350-353). Yani bankaların ve çok uluslu ortaklıkların demokrasi üzerindeki bozucu etkisine, ekonomik adaletsizliğe ve eko-

nomik çöküşü yarattığı düşünülen Wall Street'e karşı çıkan bir ayaklanma olmuştur (Şen, 2012, s. 139). Çeşitli bildirimler yayınlanmış ve bu bildirimler içerisinde; özel mülkiyet eleştirisi, özgürlük talebi, ulus devletleri baskıcı düzen eleştirisi ve bu devletlerin küresel şirketlerle birlikte olmaları gibi konularda eleştiriler yer almaktadır (Furuncu, 2014, s. 63). Bu harekette aktivistler, sosyal medya araçlarından Twitter, Youtube ve Facebook gibi iletişim ağlarını kullanarak örgütlenmeler oluşturmuş ve bu medya araçları sayesinde küresel ölçekte 1500 şehir, ABD'de ise 100 şehirde destek bulmuştur. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde sayfalar oluşturularak birçok görüntü, video paylaşımları, hareketle aynı zamanlı olarak dünyaya duyurulmuştur. Bu hareketin güncel toplumsal hareketler çerçevesinde en önemli özelliği ise doğrudan demokrasi kavramını uygulamada gerçekleştirerek başarılı olmasıdır (Çakır, 2015, s. 135-146).

27 Mayıs 2013 yılında Türkiye'de Taksim Meydanında bulunan parkın "düzenlenmesine" karşı gösterilen tepkiler sonucu meydana gelen Gezi Parkı olayında, sosyal medya aracılığıyla örgütlenmeler ve eylemler gerçekleştirilmiştir. Bu hareket ilk sıralarda parkta yer alan ağaçların kesilip yerine alışveriş merkezi yapılmasına karşı çevreci bir eylem olarak başlarken, daha sonra hükümeti istifaya yöneltmek ve devrim yapmak amacına yönelen bir olaya dönüşmüştür. 31 Mayıs 2013 tarihinde bu harekete, polis müdahalesi başlamış ve bu dönemde dakikada 3000 tweet atılmıştır (Bayhan, 2014, s. 40-42). Facebook iletileri, atılan tweetler, edebi dilin kullanımı örnekleri bu olayın dijital temsilde önemli araçlar olmuştur. İnsanlar ise sosyal medya platformlarını sıklıkla takip etmiş ve destek vermek isteyenler bu araçları kullanarak destek vermiştir (Doğan, 2017, s. 325).

İran'da 16 Eylül 2022 yılında 22 yaşında Mahsa Amini isimli bir kadın, "kıyafet kurallarına uymadığı" gerekçesiyle polisler tarafından göz altına alınmış ve sonrasında sağlık durumu kötüleşerek ölmüştür. Bu ölümün akabinde İran'da ve İran'ın birçok kentinde protestolar başlamıştır. Mahsa Amini'nin polisler tarafından öldürüldüğünü iddia eden kadınlar, "yaşam, özgürlük, kadınlar", "ahlak polisine ölüm" gibi sloganlarla protestolar başlatarak bu olaya tepki göstermiştir (m.haber-turk.com). Birçok ülkede Mahsa Amini ile dayanışma içerisinde olmanın bir aracı olarak sadece halk içinde değil aynı zamanda sosyal medyada kadınlar, saçlarını keserek ve başörtüsünü yakarak paylaşımlar yapmıştır. Bu protestoların internet ortamında yayılmasından sonra uluslararası düzeyde de bu olay tepki toplamış ve protesto amaçlı birçok video ve fotoğraf yayınlanmıştır. Sosyal medya araçları sayesinde ulusal ve uluslararası düzeyde yayılım gösteren bu olaya ilişkin 5,1 milyon tweet atılmıştır (tgrthaber.com.tr). Sadece kadınlar değil erkekler de bu olaya tep-

kilerini göstermek için Youtube, Instagram, Facebook, Twitter gibi birçok sosyal mecrada paylaşımlar gerçekleştirmiştir.

Rusya ve Ukrayna arasında, Rusya Devlet Başkanı Putin'in Ukrayna'yı silahsızlandırmak, Kiev yönetimi tarafından soykırım ve istismarla karşı karşıya kalan insanları korumak ve Kiev'i Neo-Nazilerden temizlemek amacıyla 24 Şubat 2022 tarihinde askeri harekât başlamıştır (Geyik ve Yavuz, 2023, s. 14). Bu savaşla birlikte Rusya'nın başkenti Moskova dahil olmak üzere birçok kentte ve ülkede eylemler başlamıştır. Rusya'da protesto yapan kişiler için sert yaptırımlar uygulandığından aktivistler online örgütlenmek için sosyal medyada özellikle farklı kodlanmış ifadeler kullanmıştır. Sosyal medyada "yürüyen insan emoji" paylaşılarak Rusya hükümetinin eylem planlarını protesto etme çağrısında bulunulmuştur. Rusya'nın Ukrayna'ya yapmış olduğu saldırılara ilişkin eylemlere katılmayı isteyen Maria isimli bir kişi sosyal medya hesaplarından arkadaşlarına "Şehir merkezlerinde doluşmaya çıkalım? Ya da? Hava yürüyüş için harika" gibi cümleler yazmıştır (memurlar.net). İngilizce olarak "Savaşa Hayır. Rusya Savaşa Karşı" ve Rusça olarak "Savaşı durdurun. Bu propagandalara inanmayın. Size yalan söylüyorlar" yazılı pankart açılmıştır (tr.euronews.com). Rusya'da savaş karşıtı feministlerin yapmış olduğu gizli protestoda "Ukrayna'daki savaşı yayın ve Putin'in saldırganlığı hakkındaki bilgileri yayın", "Bu manifestoyu başkalarıyla paylaşın. Barışçıl gösterilere katılın, çevrimiçi veya çevrimdışı kampanyalar başlatın" şeklinde sosyal medya üzerinden çağrıda bulunmuşlardır (www.bbc.com). Savaş karşıtı protestolara yönelik sosyal medya paylaşımları sonrasında, uluslararası düzeyde de savaş tepki toplamış, savaş karşıtı eylemler hız kazanmış ve sosyal medyada protesto amaçlı birçok fotoğraf, video, yazılı söylemler paylaşılmıştır. Avustralya'nın Sydney kentinde, Polonya'nın Krakow kentinde, Londra'da, Brüksel'de, Berlin ve birçok başkentte insanlar, savaşı protesto etmek ve barış çağrısında bulunmak amacıyla bir araya gelmiş ve buna ilişkin çeşitli sosyal platformlarından paylaşımında bulunmuşlardır (www.bbc.com). Ayrıca Ukrayna karşıtı bir kamuoyu oluşturmak ve Ukrayna'yı itibarsızlaştırmak amacıyla Brüksel, Paris, Lahey ve diğer başkentlerde Ukrayna karşıtı gösteriler yapılarak, TikTok, Facebook, Youtube gibi sosyal platformlarda yayınlanmıştır (tr.euronews.com).

4. SONUÇ

Toplumsal hareket kavramı, bireylerin politik, ekonomik ve sosyal alanlarda rahatsız oldukları durumları ve değişim taleplerini ifade etmek için örgütlenerek yaptıkları eylemlere denilmektedir. 19. yy'da ortaya çıkan eski toplumsal hareketler genellikle iktidarı ele geçirmek ve ekonomik kaynaklı olarak ortaya çıkmış, aktör-

lerini ise işçiler ve sendikalar oluşturmuştur. Toplumsal hareketlerin 1960'lı yıllardan sonra nitelikleri değişmiş ve daha çok kimlik ve bireysel özgürlük arayışlarına girilmiştir. Yeni toplumsal hareketler özellikle çevre bilim hareketini, barış hareketlerini, feminist hareketi, azınlık milliyetçiliği, hayvan hakları ve nükleer karşıtı hareketleri açıklamak için kullanılmıştır.

İnternetin gelişmesi sonucunda teknolojiye yaşanan gelişmeler, toplumsal hareketlerin yapısını da değiştirmiştir. İletişimin hızlı ve daha kolay, maliyetin düşük olduğu, zaman ve mekân kısıtlamasının olmadığı yeni medya ortaya çıkmış ve yeni medya araçlarından olan sosyal medya, yeni toplumsal hareketler için sıklıkla kullanılan bir mecra olmuştur. İnsanlar rahatsız oldukları olaylara yönelik olarak tepki göstermek, kendi örgütlenmelerini sağlamak ve siyasi erklere seslerini duyurmak amacıyla Instagram, Twitter, Youtube, Facebook gibi sosyal iletişim ağlarını kullanmaya başlamış ve yeni toplumsal hareketlerde iletişim, sosyal medya platformlarına taşınmıştır. Sosyal medya sayesinde bireyler arasında zaman mekân sınırı kalkmış, insanlar birbirileri ile etkileşim haline girmiş ve bir paylaşım kültürü oluşmuştur. Eylemi yapan bireyler sosyal medya iletişim ağları sayesinde, gündem oluşturmakta, eylemler düzenlemekte, paylaşımlar yapmakta, hareketlerine gönüllü katılımcılar bulmaktadır. Seslerini dünyanın her yerine kolay ve hızlı bir şekilde duyurmakta ve uluslararası düzeyde de eylemlere gönüllü bulabilmektedirler. Böylece sosyal iletişim ağları sayesinde bireylerin yapmış olduğu eylemler, hızlı bir şekilde birçok ülkede toplumu etkileyip ilk sıralarda yer almıştır. Bunun sonucunda ise iktidar üzerinde baskı oluşturulabilmiş ve eylemlerinde başarılı olmuşlardır. Yeni toplumsal hareketlerin dijital bir ortama kaydığı görülmektedir. Bunun sonucunda ise toplumsal hareketler ve sosyal medyanın bir araya geldiği noktada dijital aktivizm kavramı ortaya çıkmıştır.

Dijital aktivizm kavramı, toplumsal hareketleri gerçekleştirecek bireyler ile bu eylemleri destekleyecek katılımcıların taleplerini yönetenlere karşı dile getirmek için sosyal medyayı etkin kullandığı kamusal bir faaliyettir. Dijital aktivizm sayesinde, bireyler tepki gösterdikleri veya savundukları konulardaki düşünceler, olaylar ya da dava üzerine merkezden bağımsız bir şekilde gelişme göstermiş, yüksek kamuoyu oluşturmuş ve destek toplamıştır. Dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketler doğrultusunda sembolik olarak ortaya çıkmasını sağlayan önemli olaylar olmuştur. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri Seçimlerinde, Barack Obama'nın, siyasal kampanyalarında sosyal medya aktivizmini gerçekleştirerek yüksek bir oy alması, Çin'de Google'ın yasaklanmasına tepki olarak ortaya çıkan siber savaşı ile dijital medyada ekolojik hareketlerin aktif olarak yapılması dijital aktivizmin ortaya çıkışına yön veren olaylardır. Bunun dışında "Wall Street'i İşgal Et", "Arap

Baharı, “Gezi Parkı” İran’da Mahsa Amini eylemlerinde sosyal medya iletişim ağlarının birçoğu kullanılmış ancak Twitter ve Instagram etkin bir şekilde en fazla kullanılan araç olmuştur. Bu sayede örgütlenmeler hızlı bir şekilde gerçekleşmiş ve eylemcileri örgütlemeye yönelik olmuştur. Bu olaylar da eylemciler tüm dünyada seslerini duyurmayı başarmış ve eylemlerine gönüllü olarak bireylerin katılmalarını sağlamıştır. Olaylar, içerik olarak birbirinden farklı olsa da eylemlerini duyurmak için kullandıkları araç sosyal medya olmuştur. Yani yönetim şekli, inanç, ekonomik düzeyi, kültürü birbirinden farklılık gösteren toplumlarda dahi sosyal medya, kültür, inanç, yönetim şekli, ekonomik düzeyi birbirinden tamamen farklı olan toplumlarda bile sosyal medyanın politik eylemler bakımından aynı amaçlar için kullanılması sosyal medyanın evrensel kimliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Facebook, Instagram, TikTok, Twitter gibi sosyal iletişim platformları dijital aktivizmin temellerini oluşturmaktadır. Maliyetlerin düşük olması, iletişimin daha hızlı olmasından dolayı bu ağlarda sanal eylemlere daha çok dijital aktivist katılmaktadır. Ayrıca yerel ya da ulusal düzeyde gerçekleşen sosyal hareketler, sosyal medya olanaklarından yararlanarak egemen söylem pratiklerine karşı kamuoyunda seslerini duyurmayı başarmıştır. Ancak, çalışma boyunca ele alınan diğer toplumsal hareketlerin kendi ülkeleri bağlamında bir protestolarla sınırlı kaldığı, uluslararası ya da küresel boyutta bir protesto dalgası yaratamadığı görülmüştür. Bu durumun başlıca nedeni söz konusu toplumsal hareketlerin taleplerinin içinde doğdukları ülkenin siyasal bağlamı ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Gezi eylemleri, Mahsa Amini ya da Occupy hareketi, Türkiye, İran ve ABD’nin iç siyasi tartışmalarının belli evrensel ideolojik ve politik taleplerle bütünleştirilmesi aracılığıyla küresel kamuoyuna mal edilebilmiştir. Söz gelimi Gezi Parkı eylemlerinde çevre bilinci, Occupy hareketinde kapitalizmin sosyal adaleti tasfiye etmesine dönük tepkiler, Mahsa Amini eylemlerinde ise feminist hareket ve teokrazi karşıtlığı gibi evrensel gündemlerle bir ilişki içine girilmiştir. Ancak bu ilişkilendirmeler dijital aktivizm yoluyla dünyaya duyurulduğundan, ilgili ülkeler dışında geniş bir destek protestoları silsilesi yaratamamıştır. Burada dijital aktivizmin kamuoyu yaratmadaki başarısının yanı sıra farklı ülkelerdeki kitleleri pasifizme itme yönünde bir başarısızlığını da tartışmak gerekir. Yeni toplumsal hareketlerin ana gündemi olan demokratikleşme yönünde bir kitle hareketini örgütlemek yerine tam aksine kitlelerin örgütsüz biçimde bireysel sosyal medya paylaşımları ile siyasal katılım sağlamaları yönünde bir illüzyon yarattığı ifade edilebilir. Bu bakımdan dijital aktivizmin ne ölçüde bir aktivizm olduğu sorusu meşru ve tartışılmayı hak eden bir soru olarak gündeme gelmektedir. Bu tartışmadaki en büyük istisna yirmiye yakın ülkeyi etkisi altına alan Arap Baharı sürecinde sosyal medyanın etkin kullanımı olmuştur. Ancak Arap Baharı’nda da sosyal medya etkileşimleriyle yaygınlaşan hare-

ket, benzer antidemokratik uygulamaların yaşandığı ülkelerde bir protesto eylemi dalgası yaratmıştır. Söz gelimi Arap Baharı'na destek mesajı paylaşan Avrupa ülkelerinde destek eylemleri gündeme gelmemiştir. Bu durum söz konusu eylemlerin yayılmasında dijital aktivizmin talep ortaklıklarını güçlendirmesi ve kitleleri birbirinden haberdar kılmasını sağlamak bakımından işlevsel olduğunu, ancak küresel bir demokratikleşme gündemi için dijital aktivizme güvenmek için henüz erken bir aşamada olduğumuzu göstermektedir.

Bununla birlikte sosyal medya platformlarının özgürlük ve demokrasi talebinin artmasında ve yayılmasında önemli bir iletişim aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bireyler, bu platformlar sayesinde diğer ülkelerdeki demokrasi ya da refah düzeyini öğrenme ve o ülkedeki insanlarla bir ölçüde bütünleşme imkânına sahip olmuştur. Sosyal medyanın, dijital aktivizm açısından rolü her geçen gün daha önemli hale geldiği ve toplumsal hareketler için tercih edilebilirliğinin arttığı görülmektedir. Sosyal medyanın, aktivizmde sıklıkla kullanılması ve gerçekleştirilen eylemler üzerinde istenilen sonuçların alınması bağlamında gelecek yıllarda önemini daha da artacağı söylenebilir.

Gelecekte yapılması planlanan çalışmalarda dijital aktivizmin kavramsallaştırılmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu gözlemlenmektedir. Bu sayede kavrama ilişkin ortak bir tanımlama yapılacağından kullanımda birliktelik sağlama konusunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Farklı ülkelerde ortaya çıkan eylemlerin ve buna yönelik sosyal medyada yapılan kampanyaların karşılaştırmalı olarak anlatılacağı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İnternete ilişkin yasakların dijital aktivizmi, ne şekilde ve nasıl etkilediğine dair çalışmalar da tavsiye edilebilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: In this study, it is aimed to Decipher the relationship between digital activism and new social movements and to reveal how digital activism contributes to the development and strengthening of new social movements. Digital activism is a concept that refers to social movements taking advantage of the power of social networks in addition to traditional communication methods. New social movements, on the other hand, can be defined as new rights struggles that include demands for identity and equality under a general concept of democratization. Thanks to social media, which is developing and changing as a result of developing and changing technology, a social movement is announced to the whole world and those who carry out this movement have the power to influence public opinion. New social movements and digital activism have become one of the

main ways to subjectivate and influence political actors in the political sphere. In this context, this study shows that the major social actions that have taken place in recent years (Gezi Park, Arab Spring, Mahsa Amini, etc.) by discussing the reflections on social media, the effects of digital activism on gaining mass support for new social movements are discussed.

Research Questions: Scientific research was done to look for the answer to following questions in the article:

What is the relationship between the new social movements and digital activism? Does digital activism with new social movements affect political actors and subjectivation in the political sphere? What are the effects of digital activism on gaining mass support for new social movements?

Literature Review: In the literature review conducted for the study, it is stated that social movements that take place at the local or national level in most of the scientific works written have been able to make their voices heard in public against dominant discourse practices by using social media opportunities, but because they are likely to remain in the “digital” dimension, new social movements create risks for the disruption of their political goals. It has been observed that scientific studies on the social movement related to the Mahsa Amini actions that have emerged in recent years are limited.

Methodology: In order to reach this result, current studies have been compiled, literature review and discussion have been conducted.

Result and Conclusion: The new social movements have been used especially to explain the environmental movement, peace movements, feminist movement, minority nationalism, animal rights and anti-nuclear movements. As a result of the development of the Internet, the developments in technology have also changed the structure of social movements. Social media has been a frequently used medium for new social movements. Thanks to social communication networks, the actions taken by individuals have quickly affected society in many countries and taken the first place. As a result, they were able to put pressure on the government and were successful in their actions.

At the point where social movements and social media come together, digital activism has emerged. Social movements that take place at the local or national level have managed to make their voices heard in public against dominant discourse practices by taking advantage of social media opportunities. However, it was seen that the social movements considered throughout the study were limited to protests

in the context of their own countries and could not create a wave of protests on an international or global scale. The main reason for this situation is that the demands of these social movements are directly related to the political context of the country in which they were born. For example, in the Gezi Park actions, environmental awareness, in the Occupy movement, reactions to capitalism's liquidation of social justice, and in the Mahsa Amini actions, a relationship was entered into with universal agendas such as the feminist movement and anti-theocracy. However, since these associations have been announced to the world through digital activism, they have not been able to create a wide range of support protests outside the relevant countries. In the dissemination of these actions, it shows that digital activism is functional in terms of strengthening demand partnerships and making the masses aware of each other, but we are still at an early stage to rely on digital activism for a global democratization agenda. It has also been understood that digital activism contributes to the recognition and support of new social movements on a global scale, but at the end of the day it is possible to remain in the "digital" dimension, creating risks for the disruption of the political goals of new social movements.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Pınar COŞKUN TUNA ve Onur TÜRKÖLMEZ, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Pınar COŞKUN TUNA and Onur TÜRKÖLMEZ has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Acar, F. ve Uslu, H. (2016). *Siyaset Sosyolojisi Temel Yaklaşımlar Yeni Tartışmalar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Adıgüzel, O. H. (2019). Yeni Toplumsal Hareketlerde Yeni Medya Etkisi: Kuzey Ormanları Savunması Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3), 1655-1674.
- Aktar, E. (2018). *Sosyal Medyanın Toplumsal Eylemlerdeki Rolü: Tahran ve Tahrir Olaylarının Süreç Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alagöz, M. (2005). *İdeolojik Aklın Serüveni: 1970-1980 Arası Türkiye ‹Sol› Hareketine Kavramsal Bakış* (Vol. 73). Babil Yayınları.
- Aydın, T. (2021). *Siyasal İletişimde Sosyal Medya Kullanımı: Milletvekilleri Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Babacan, M. E. (2014). Sosyal Medya Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 135-160.
- Bayhan, V. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 23-58.
- Binark, M. ve Löker, K. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Bozkurt, Y. ve Bayansar, R. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Çevreci Hareket ve Gezi Parkı Olayları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 276-293.
- Bulut, Ç. K. (2021). Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi: Kurucu Fikirler, İçerik ve Eleştiriler Bağlamında Bir İnceleme. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(1), 46-63.
- Castells, M. (2013). *İsyan ve Umut Çağları: İnternet Çapında Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, M. K. (2007). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal hareketler*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Coşkun, A. (2019). *Yeni Toplumsal Hareketlere Alternatif Bir Bakış*. Ankara: İksad Yayınevi.

- Çakır, H. (2015). *Disiplinler Arası Etkileşim Bağlamında Çağdaş Siyaset Teorisindeki Alternatif Yeni Toplumsal Hareket Açıklamalarının Sosyolojik Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Çalışkan, Ö. (2019). *Yeni Medyanın Yeni Toplumsal Hareketlere Etkileri: Türkiye'deki LGBTİ Hareketinin Sosyal Ağ Siteleri Pratiklerinin Çözümlemesi* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çil, S. (2021). Dijital Aktivizm. Aslıhan Zinderen (Ed.). *Dijital Sosyoloji Çalışmaları*, 93-121.
- Çoban, B. (2009). Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya. *Yeni Toplumsal Hareketler: Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, 1-10.
- Çömlekçi, M. F. (2019). Yeni toplumsal Hareketler ve Dijital Ağlarda İletişim: Eleştirel Bir Yaklaşım. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 8(4), 3001-3020.
- Demirkıran, P. (2013). *Hack Kültürü ve Hacktivism: Yeni Bir Siyaset Biçimi. Hacktivism I. Barış Fidaner* (Yay. Haz.). İstanbul: Işık Barış Fidaner.
- Demiroğlu, E. T. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 133-144.
- Doğan, M. Z. (2017). *Dijital Aktivizm Bağlamında Günümüz Toplumsal Hareketleri ve Türkiye Örneği: Gezi Parkı Olayı* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Efil, G. (2022, 25 Eylül). Mahsa Amani Kimdir? İran Protesto Olaylarının Başlamasına Neden Olan Mahsa Amini Neden Öldü? Suçu Neydi? Erişim adresi: <https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/mahsa-amani-kimdir-iran-protesto-olaylarinin-baslama-sina-neden-olan-mahsa-amini-neden-oldu-sucu-neydi-iste-detaylar-2847587>
- Erdoğan, H. N. (2021). Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Kadın Hareketleri: Dijital Aktivizm. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 12-119.
- Eyrek, A. ve Çetin, B. (2021). Toplumsal Hareketler Bağlamında Sosyal Medya Arşivlerinin Toplumsal Belleğin İnşasındaki Rolü. *Beykoz Akademi Dergisi*, 9(2), 173-191.
- Furuncu, D. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketler, Küreselleşme ve Dijital Aktivizm: Gezi Parkı Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, Z. (2010). Web 2.0 Yeniliklerinin Eğitimde Kullanımı: Bir Facebook Eğitim Uygulama Örneği. *Akademik Bilişim 10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 237-242.

- Geyik, K. ve Yavuz, C. (2023). Savaş Dönemi Dijital Diplomasi: Ukrayna-Rusya Savaşı Örneği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 5(11), 6-33.
- Güler, M. A. (2015). Kriz ve Yeni Toplumsal Hareketler: "İşgal et" Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 330-362.
- Gür, T. (2014). *Küresel Toplumsal Hareketler* (Yüksek Lisans Tezi). Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gürel, E. ve Nazlı, A. (2019). Dijital Aktivism: Change.Org Kampanyaları Üzerine Bir Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 187-206.
- Karagöz, K. (2013). Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivism Hareketleri. *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, (1), 131-156.
- Karatzogianni, A. (2015). *Firebrand Waves of Digital Activism 1994–2014*. UK: Palgrave Macmillan.
- Kırık, A. M. (2012). Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 87-98.
- Kıyan, Z. (2019). İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler: Sistematik Bir Edebiyat İncelemesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 759-779.
- Korkmaz, A. (2012). Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü. In *International Symposium on Language and Communication: Research Trends and Challenges (ISLC)*, 12, 2147-2297.
- Kök, S. ve Tekerek, M. (2012). Sokak Siyasetinden Sosyal Ağlara Yeni Aktivism: Arap Baharı Deneyimi. II. *Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 59-65.
- Köse, G. (2020). Toplumsal Hareketlenmede Önemli Bir Durak: Sosyal Ağlarda Dijital Aktivism ve Dinamiklerine İlişkin Y ve Z Kuşağının Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(22), 1255-1288.
- Mahsa Amani Kimdir ve Neden Öldü? İran Protesto Olaylarında Son Durum Ne? (2022, 24 Eylül). Erişim adresi: <https://m.haberturk.com/mahsa-amani-kimdir-nasil-ve-neden-oldu-mahsa-amani-olayi-nedir-iran-protesto-olaylarinda-son-durum-ne-3523260>
- Moskova, Avrupa Şehirlerinde AB, Ukrayna ve Türkiye Karşıtı Sahte Gösteriler Düzenletmiş. (2023, 8 Mayıs). <https://tr.euronews.com/2023/05/08/moskova-avrupa-sehirlerinde-ab-ukrayna-ve-turkiye-karsiti-sahte-gosteriler-duzenletmis>

- Mühürdaroğlu, C. (2019). *Türkiye’de Toplumsal Hareketlerin Evrimi: Etnik Mobilizasyon Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Offe, C. (1985). New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics. *Social Research*, 52(4), 817-868.
- Offe, C. (1999). *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması*. Keenan Çayır (Yay. Haz.). İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Öke, Y. Ç. (2018). Alternatif Bir Medya Olarak Sosyal Medyanın Yeni Toplumsal Hareketler Üzerindeki Etkisi. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 1(1), 52-61.
- Özen, H. (2015). Meydan Hareketleri ve ‘SSKİ’ ve ‘Yeni’ Toplumsal Hareketler. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 11-40.
- Özkan, B. (2018). *Yeni İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medyanın Toplumsal Hareketlere Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pickerill, J. (2003). *Cyberprotest: Environmental Activism Online*. Manchester University Press.
- Pişkin, M. *Dijital Aktivizm*. Özet Metni, 15.
- Ricketts, A. (2012). *The Activists Handbook*. London: Zed Books.
- Rus Protestocularının Sosyal Medyada Kullandığı Kodlar Deşifre Oldu. <https://www.memurlar.net/album/21979/rus-protestocularin-sosyal-medyada-kullandigi-kodlar-desifre-oldu.html>
- Rusya’nın Ukrayna’yı İşgali Canlı Yayında Protesto Eden Gazeteciye 30 Bin Ruble Para Cezası. (2022, 15 Mart). <https://tr.euronews.com/2022/03/15/rusya-n-n-ukrayna-y-iskalini-canl-yay-nda-protesto-eden-gazeteciden-haber-al-nam-yor>
- Savaş, A. (2013, 6 Ocak). Klavye Delikanlılığı mı Devrimin Anahtarı Mı?. Erişim adresi: <https://www.sabah.com.tr/pazar/2013/01/06/klavye-delikanlilik-mi-devrimin-anahtari-mi>
- Semiz, T. ve Bora, B. (2014, 19 Eylül). Sosyal Medya. Erişim adresi: <https://www.stb.org.tr/Dosyalar/Arastirmalar/sosyal-medya.pdf>
- Şen, A. F. (2012). Toplumsal Hareketler ve Medya: “Wall Street İşgali” nin Medyada Temsili. *Global Media Journal Turkish Edition*, 2(4), 138-167.

- Şimşek, S. (2004). New Social Movements in Turkey Since 1980. *Turkish Studies*, 5(2), 111-139.
- Tani, E. (2018). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm: Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tani, E. (2019). Ağ Toplumunda Sokak Aktivizminden Dijital Aktivizme Geçiş. *Dijital Aktivizm Üzerine* (1. Baskı) içinde, 1-31.
- Tani, E. ve Boztepe Taşkıran, H. (2018). Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Dijital Aktivizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (47), 524-546.
- Temel, M. (2019). *Sosyal Medya Kullanıcısı Seçmenlerin Siyasal Pazarlamaya Yönelik Tutumlarının Seçmen Bağı ve Davranışı Üzerindeki Etkileri: Seçmen Tatmini ve Sadakatinin Aracılık Rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
- Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?* Olcay Kunal (Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Turhan, D. G. (2017). Dijital aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 26-44.
- Uçkan, Ö. (2012). Sokak+(dijital) iletişim= Aktivizm. *Politus Dergisi*, 4, 39-45.
- Ukrayna Savaşı: Rusya'da Özgürlükleri Pahasına Putin'in İşgalini Protesto Edenler. (2022, 23 Eylül). <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2p3nj80edo>
- Ukrayna Savaşı: İşgalin Yıl Dönümünde Dünyanın Çeşitli Kentlerinde Barış Çağrıları Yapıldı. (2023, 24 Şubat). <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1nwlzg98no>
- Uzunoglu, A. (2022). Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Medya. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (9), 81-95.
- Ünsay, Y. (2014). *Türkiye'de Kültür Bozumu ve Dijital Aktivizmin Yeni Mecrası: Capsler* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ürkmez, D. (2020). Dijital Aktivizm Olarak Sosyal Medyada Boykot Çağrıları: Watsons Krizi Örneği. *Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 106-125.
- Vural, Z. B. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(20), 3348-3382.

- Yanık, C. ve Öztürk, M. (2014). Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme. *Mukaddime Dergisi*, 5(1), 45-63.
- Yegen, C. (2014). Dijital Aktivizmin Bir Türü Olarak Hacktivizm. *E-Journal of Intermedia*, 1(1), 118-132.
- Yetkin, B. (2019). Yerel Seçimlerde Adayların Twitter Kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 6(2), 382-405.
- Yüksel, O. (2013, 5 Temmuz). Arap Baharı ve Sosyal Medya. Erişim adresi: <https://politikakademi.org/2013/07/arak-bahari-ve-sosyal-medya>